

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ-PIB

Konkurencyjność gospodarki w kontekście działań polityki społecznej

22 – 24 czerwca 2016 r., Jachranka

Zmiany jakości życia na obszarach wiejskich

Barbara Chmielewska

Zakład Ogólnej Ekonomiki IERiGŻ-PIB, Warszawa

Cel

- Celem badania była ocena zmian jakości życia ludności w Polsce zamieszkałej na wsi w okresie po akcesji Polski do Unii Europejskiej (lata 2006-2014).
- Badanie zostało przeprowadzone na podstawie wyników europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC) oraz budżetów gospodarstw domowych. Przy wyborze składowych wskaźników charakteryzujących jakość życia na wsi kierowano się obszarami tematycznymi jakie przyjął GUS oraz dostępnością danych.
- Jakość życia na wsi została przedstawiona w oparciu o podstawowe wskaźniki charakteryzujące obiektywne warunki bytowania oraz ich subiektywną ocenę dokonaną przez samych badanych, co pozwoliło na jej kompleksową ocenę.

Definicja

- Jakość życia definiowana jest jako stopień zaspokojenia potrzeb materialnych i niematerialnych – spełnienia standardów lub realizacji wartości: biologicznych, psychologicznych, duchowych, społecznych, politycznych, kulturalnych, ekonomicznych i ekologicznych jednostek, rodzin i zbiorowości.
- Jest to pojęcie z zakresu wielu dyscyplin nauki – ekonomii, psychologii, medycyny, socjologii, dlatego wyodrębnić można różne propozycje rozumienia tego pojęcia.
- W ostatnich latach zaznacza się tendencja do przypisywania większej roli wskaźnikom subiektywnym.
- Jakość życia mierzona miarą subiektywną jest stopniem zadowolenia z różnych obiektywnych form zaspokajania potrzeb człowieka. Komentowana jest często w kontekście sposobu życia czy stylu życia, jako poziom szczęścia ze stopnia zaspokojenia jego różnorodnych potrzeb.

Wskaźniki

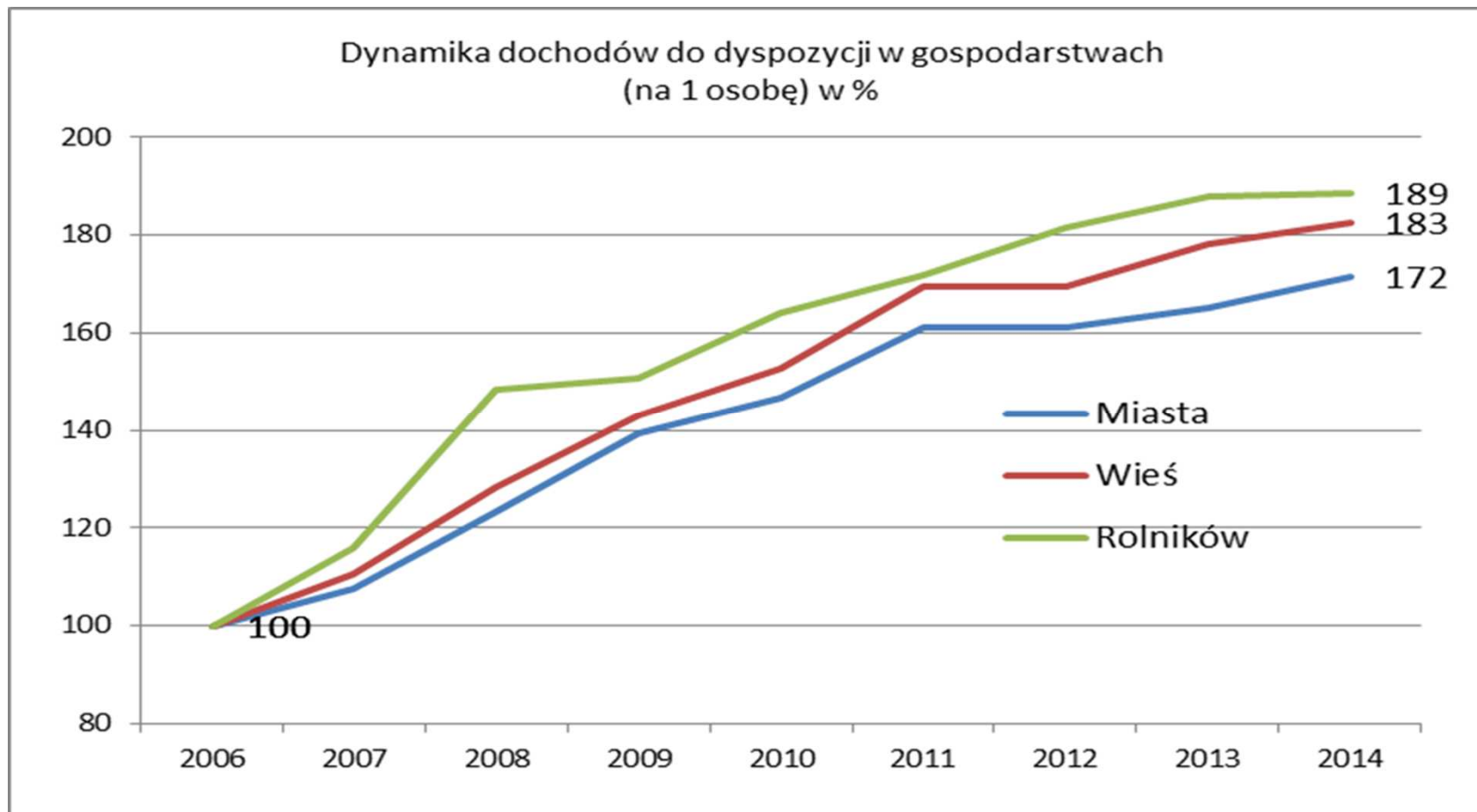
- Do oceny jakości życia wybrano następujące wskaźniki:
- dochody,
- wydatki,
- sytuacja mieszkaniowa,
- wyposażenie mieszkań,
- infrastruktura otoczenia,
- ocena subiektywna.
- Podstawowe wskaźniki odnoszą się do osób lub gospodarstw domowych.

- Nie były uwzględniane środowiskowe i klimatyczne walory obszarów wiejskich.

Dochody

- Podstawowym wskaźnikiem jakości życia członków gospodarstwa domowego jest dochód.
- Jest on ekonomicznym gwarantem zaspokajania potrzeb.
- Przeciętny mieszkaniec wsi dysponuje dochodem niższym od dochodu przeciętnego mieszkańca w mieście, a wyższym od dochodu rodzin utrzymujących się głównie z rolnictwa (Rolników).

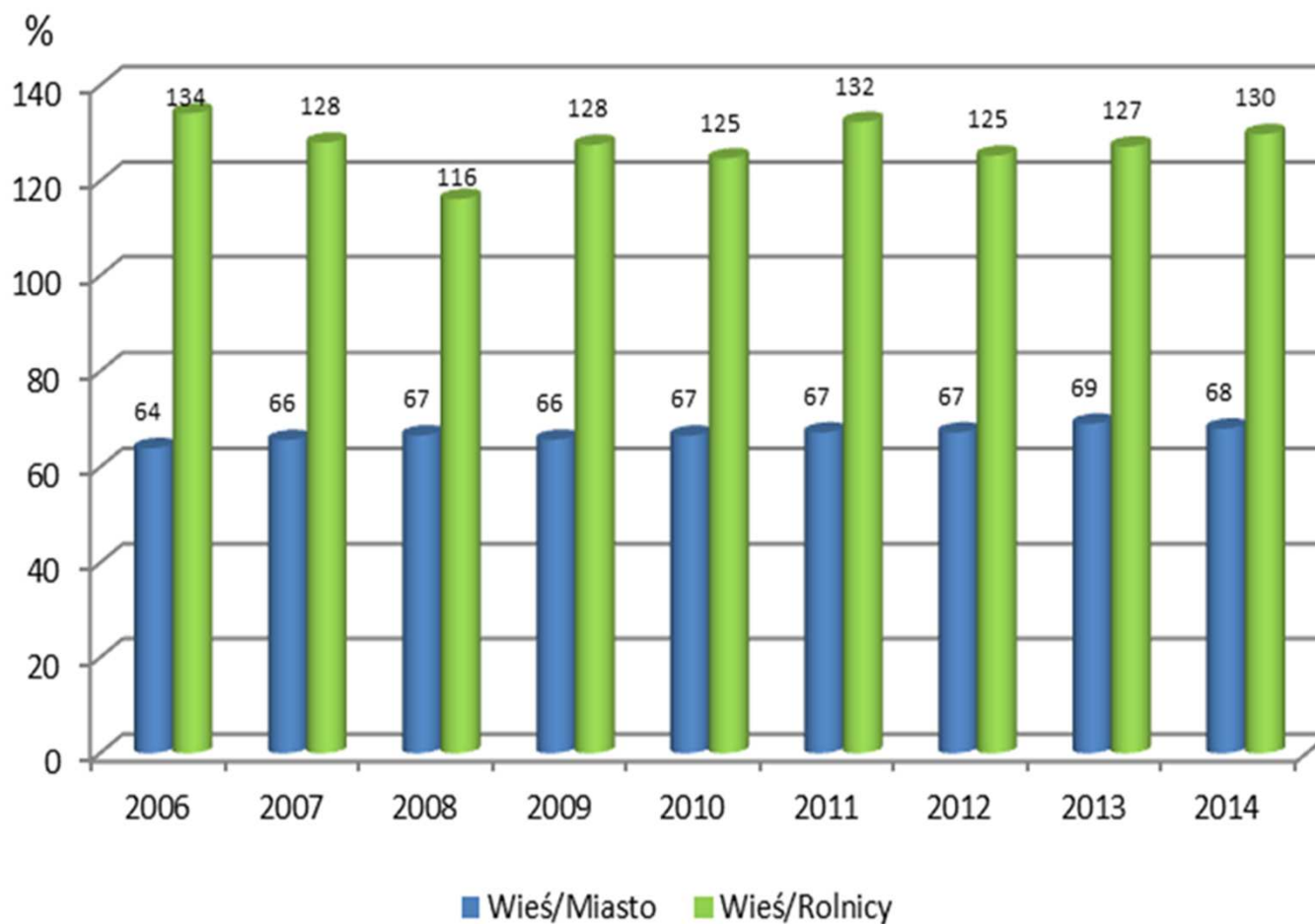

Dochody

Dochody

Relacje poziomu dochodów w gospodarstwach domowych (na osobę) w %

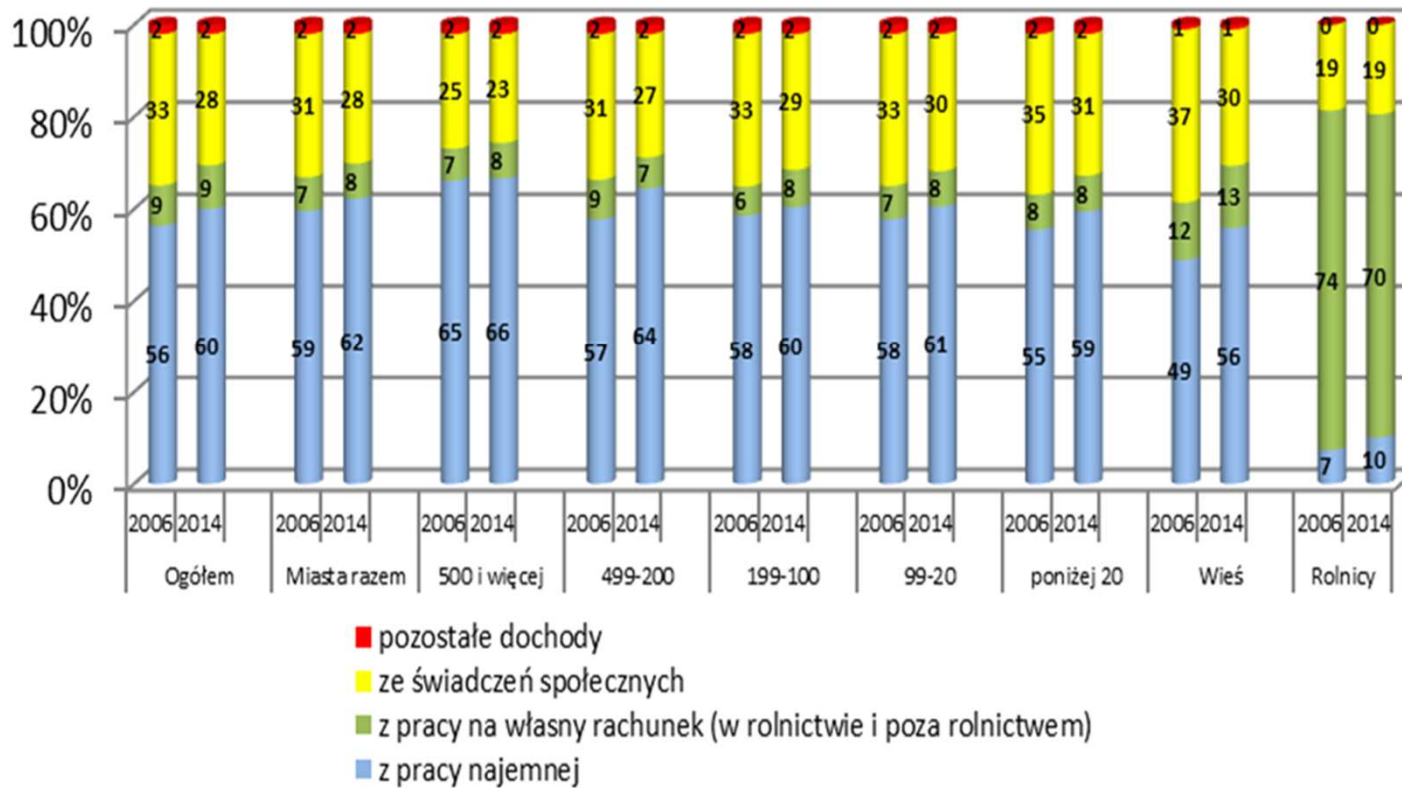
Dochody

- W strukturze dochodów ludności wiejskiej wysoki udział stanowią dochody z pracy najemnej.
- Obecnie na wieś przenoszą się nie tylko emeryci, ale coraz częściej przedstawiciele wolnych zawodów i kadra kierownicza.
- Wieś staje się miejscem zamieszkania dla osób zatrudnionych w mieście, nierzadko osiągających wysokie dochody.
- To przede wszystkim oni przyczyniają się do wzrostu, wśród ludności wiejskiej, przewagi udziału dochodów z pracy poza rolnictwem nad udziałem dochodów z rolnictwa.

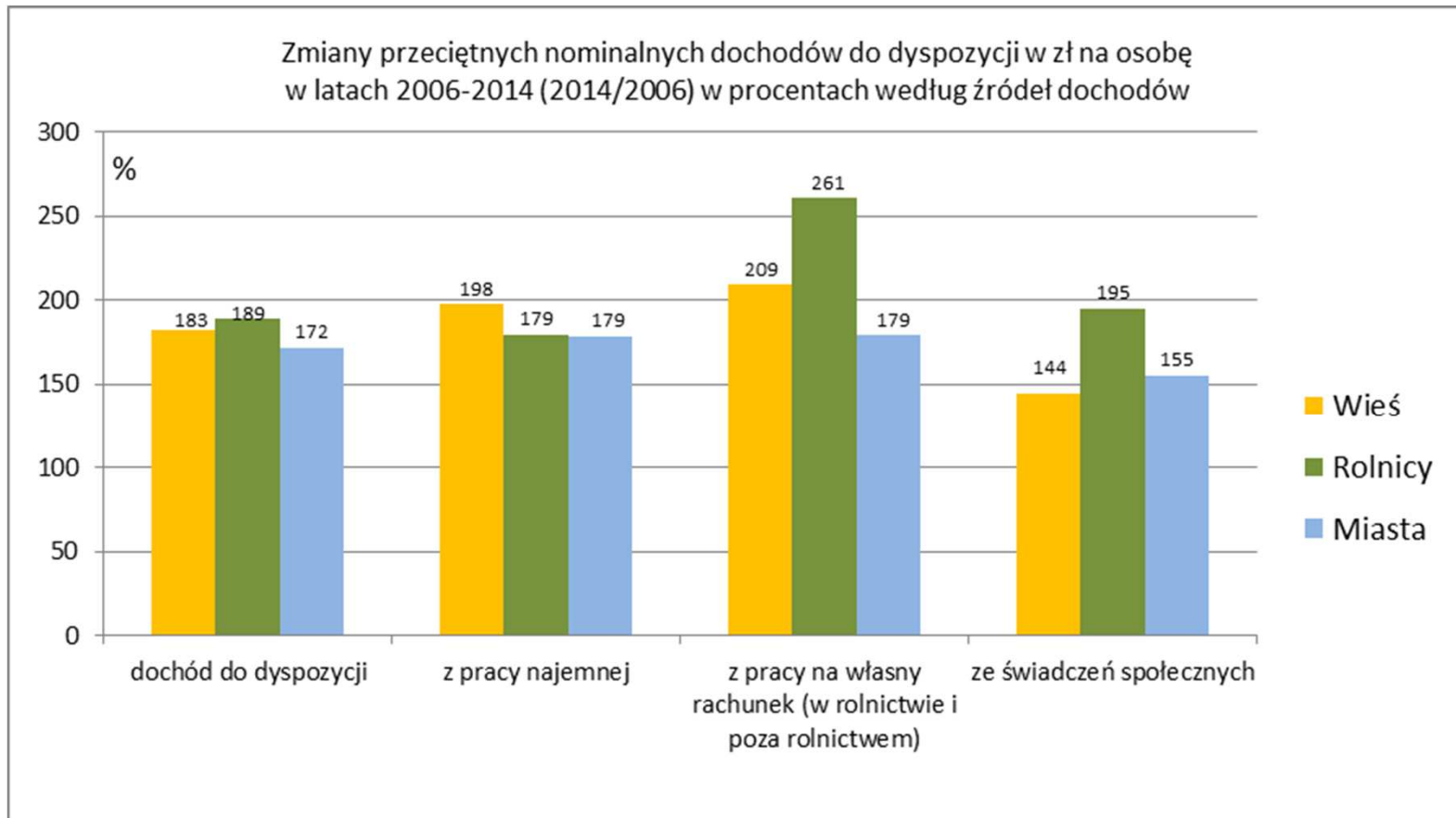

Dochody

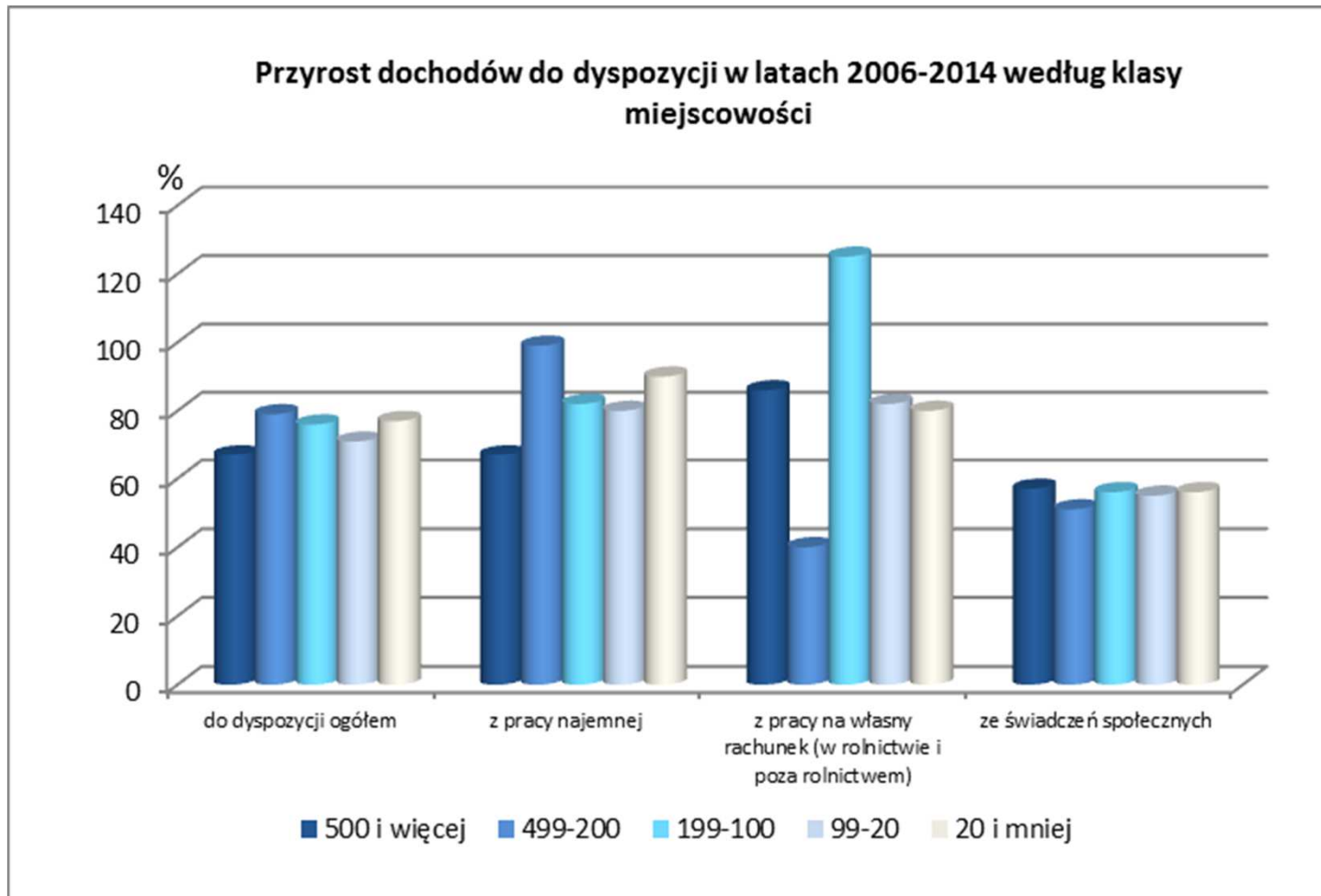
Struktura dochodu do dyspozycji w gospodarstwach domowych według źródeł pozyskiwania

Dochody

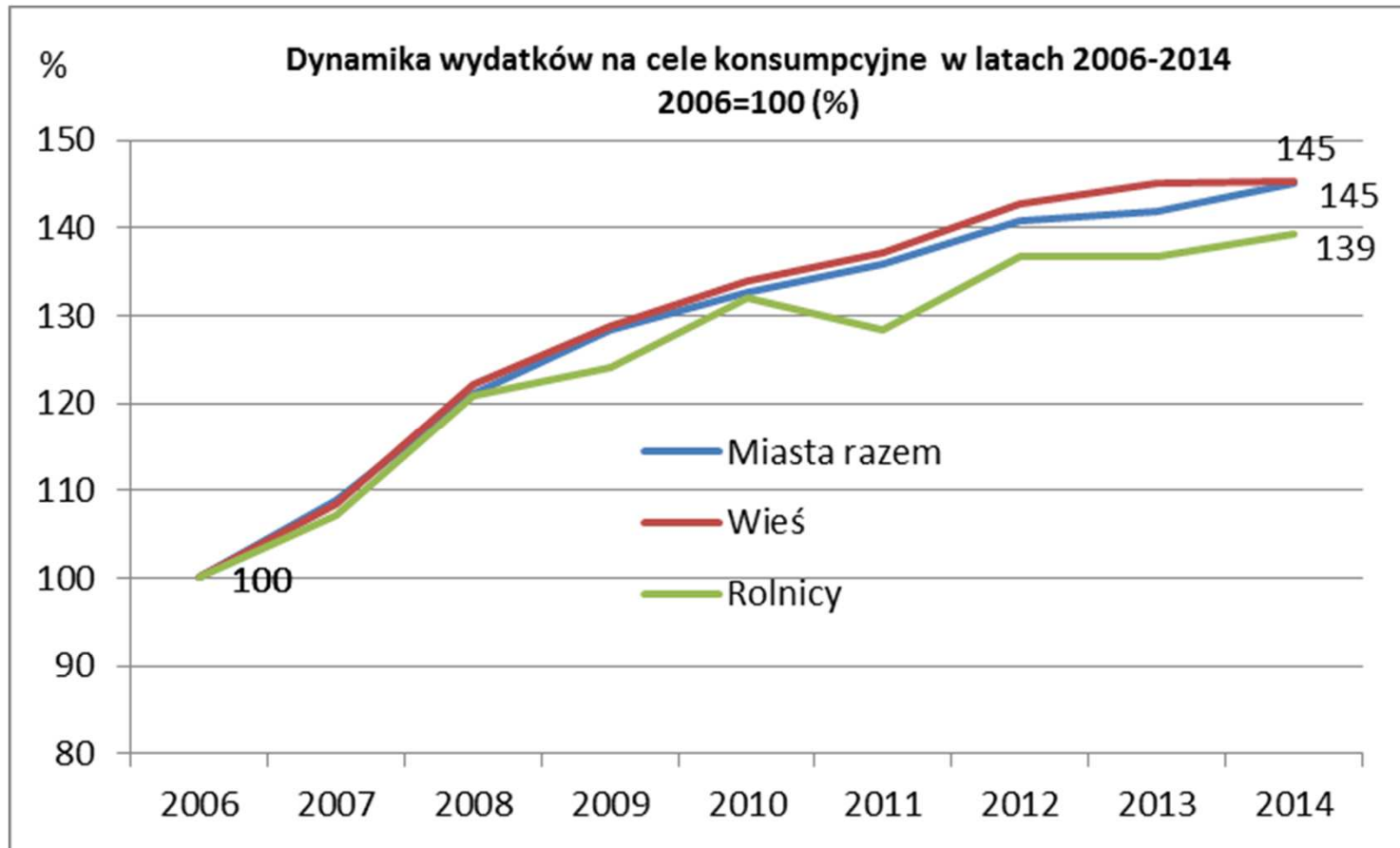
Dochody

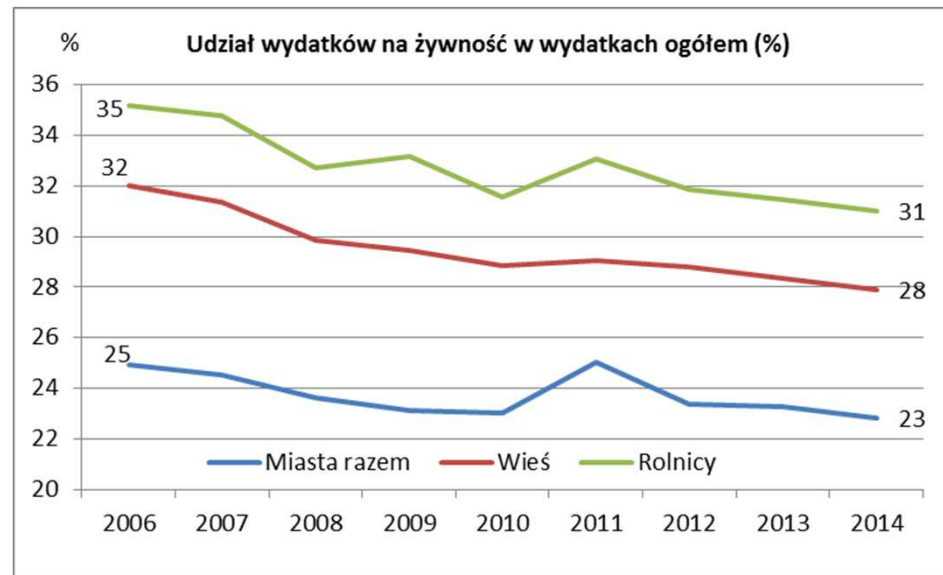
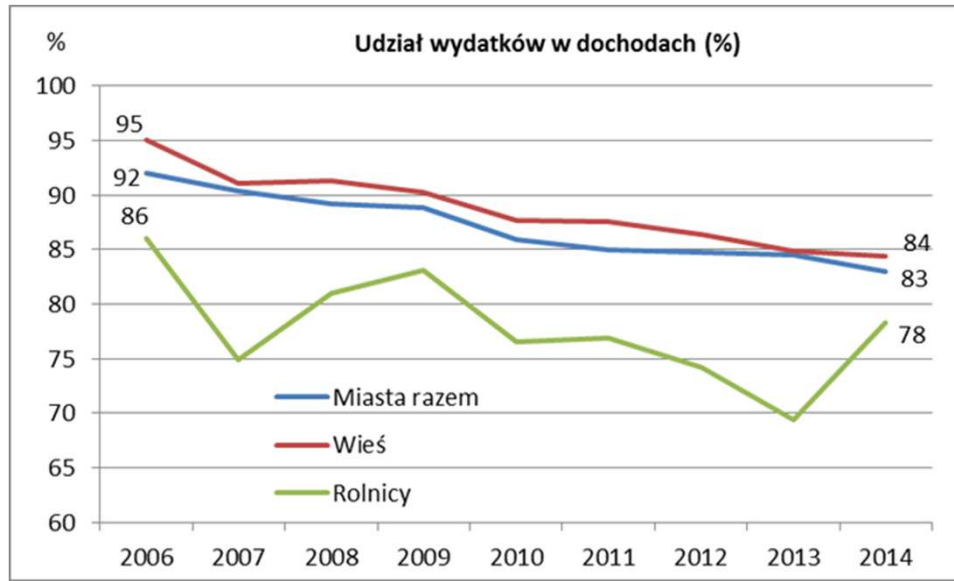
Wydatki

- Drugim ważnym wskaźnikiem jakości życia są wydatki ponoszone na zaspokajania potrzeb.
- Aby ocenić stopień realizacji potrzeb przez domowników gospodarstw domowych porównano:
  - - przeciętny dochód do dyspozycji z przeciętnymi miesięcznymi wydatkami ogółem
  - - wydatki na żywność z wydatkami ogółem.
- Największą część dochodu do dyspozycji na realizację swoich potrzeb przeznaczali mieszkańcy wsi, a najmniejszą mieszkańcy największych miast i rolnicy.

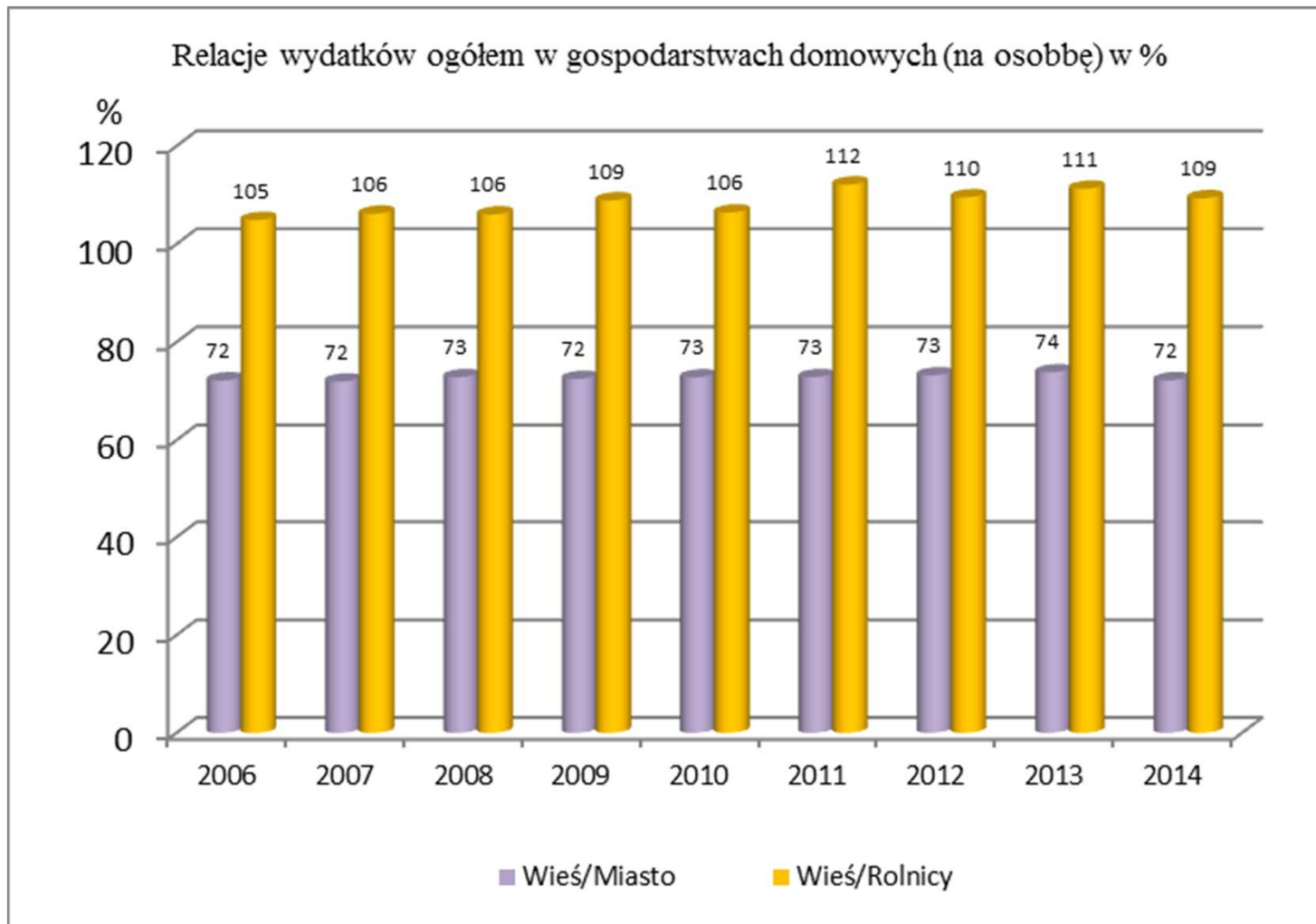
Wydatki

Wydatki

Wydatki

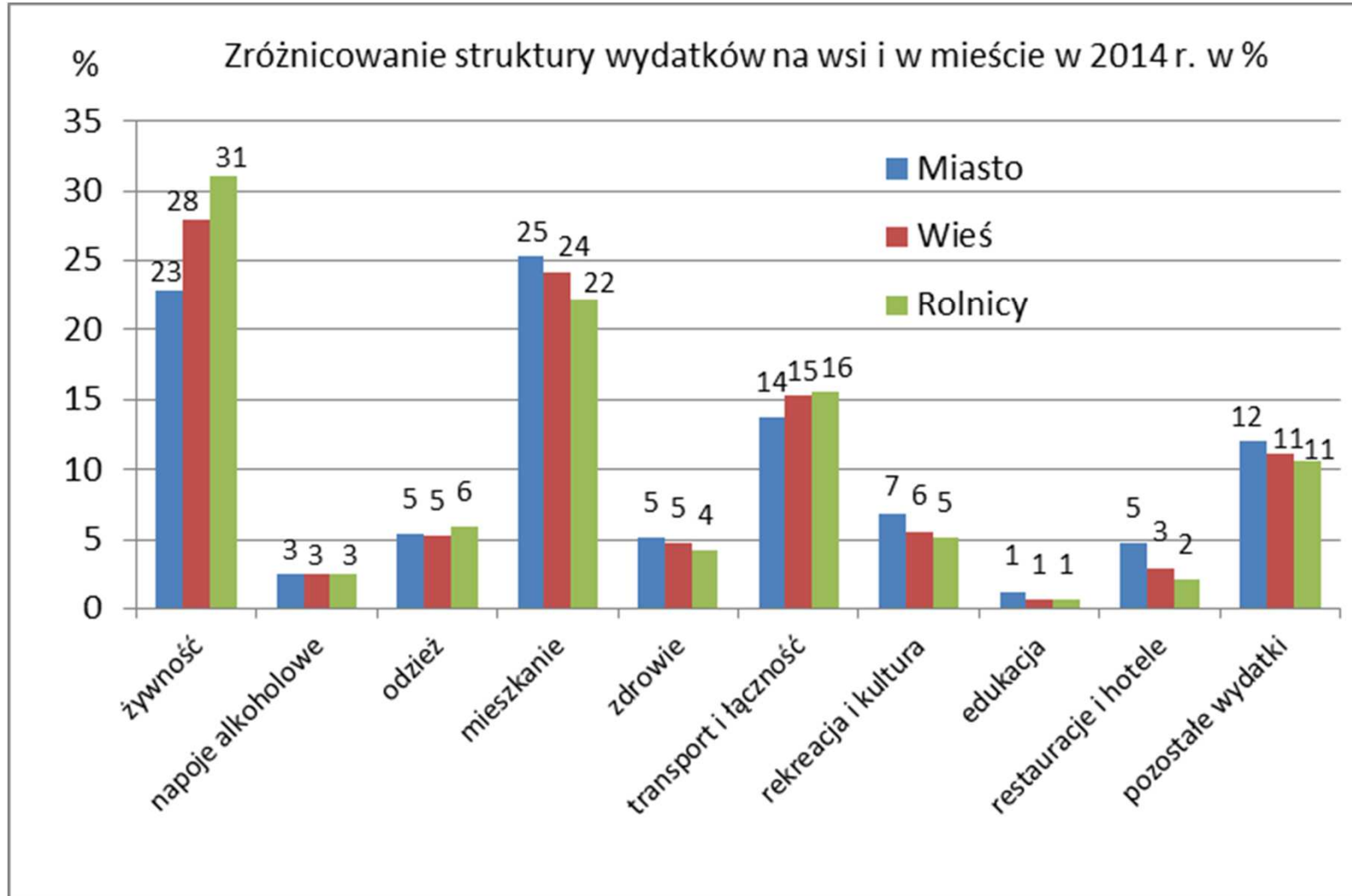

Wydatki

- W okresie po akcesji odnotowano zróżnicowanie relacji wydatków między wsią a miastem na poszczególne potrzeby.
- Mieszkańcy wsi oraz rodziny rolnicze przeznaczali **większy** niż mieszkańcy miast odsetek wydatków ogółem na zaspokojenie potrzeb podstawowych:
  - żywność,
  - odzież i obuwie,
  - transport i łączność;
  - **mniejszy** – na potrzeby wyższego rzędu:
    - na edukację,
    - na rekreację i kulturę.
- W latach 2006-2014 **zmniejszyły się** dysproporcje między wsią a miastem na korzyść wsi w wydatkach na:
  - odzież,
  - mieszkanie (wyposażenie i utrzymanie),
  - transport i łączność,
  - rekreację i kulturę oraz restauracje i hotele.

Wydatki

Sytuacja mieszkaniowa i wyposażenie

- Sytuacja mieszkaniowa (użytkowanie i wyposażenie mieszkania) jest jednym z istotnych wskaźników jakości życia ludności wiejskiej.
- Zły stan mieszkań i ich skromne wyposażenie obniża jakość życia.
I odwrotnie, dobre warunki mieszkaniowe, spełniające kryteria ich użytkowników są zazwyczaj źródłem zadowolenia i pozytywnej oceny jakości życia.
- W Polsce, zdecydowana większość rodzin rolniczych (ponad 90%) i wiejskich (ponad 80%) mieszka w budynkach jednorodzinnych, które wyposażone są w:
  - bieżącą wodę (zimną i ciepłą),
  - łazienkę z wanną lub prysznicem,
  - ustęp spłukiwany,
  - instalację gazową (częściej z butli niż z sieci).

Około 5% ludności wiejskiej mieszka w domach jednorodzinnych w zabudowie szeregowej.

Pozostałe 12-13% w budynkach z kilkoma lokalami mieszkalnymi.

Sytuacja mieszkaniowa i wyposażenie

- Na wsi w analizowanym okresie zwiększył się, chociaż niewiele, odsetek rodzin mieszkających w domach jednorodzinnych wolnostojących lub w zabudowie szeregowej, a zmniejszył w budynkach wielolokalowych.
- Rosnące zainteresowanie zamieszkaniem poza miastem w domu wolnostojącym lub w zabudowie szeregowej, oznacza jednocześnie wzrost skali urbanizacji na obszarach wiejskich, co przyczynia się do poprawy jakości życia ludności wiejskiej pod względem udogodnień infrastrukturalnych.
- Nadal jednak odsetek mieszkań wyposażonych w „pełną” infrastrukturę wodno-kanalizacyjną i gazową jest mniejszy na wsi niż w mieście, zwłaszcza w przypadku przyłączy do sieci. Na wsi więcej gospodarstw domowych korzysta z instalacji lokalnych i gazu z butli.

Sytuacja mieszkaniowa i wyposażenie

Wybrane dane o sytuacji mieszkaniowej
oraz wyposażeniu gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania

Wybrane przedmioty	Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w wybrane przedmioty					
	Miasta	Wieś	Rolnicy	Miasta	Wieś	Rolnicy
	2006			2014		
sytuacja mieszkaniowa w danej grupie gospodarstw w %						
Dom jednorodzinny wolnostojący	18,6	81,2	95,7	21,5	82,4	93,0
Dom jednorodzinny w zabud. szeregowej	4,5	4,8	x	4,7	5,4	x
Budynki wielolokalowe	76,7	13,5	x	73,7	12,2	x
Kran z zimną wodą bieżącą	99,2	93,1	94,3	99,7	97,3	99,0
Ustęp spłukiwany bieżącą wodą	95,8	81,8	85,3	98,4	91,8	95,6
Łazienka z wanną lub prysznicem	94,0	81,8	85,7	97,3	91,6	95,6
Ciepła woda bieżąca z sieci	40,0	3,4	x	43,3	3,3	x
Ciepła woda bieżąca ogrzewana lokalnie	54,8	77,9	83,6	54,3	87,9	89,6
Gaz z sieci	74,8	19,2	8,6	72,4	20,3	10,9
Gaz z butli	19,3	72,6	86,8	19,0	73,7	85,3
wyposażenie gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania w danej grupie gospodarstw w %						
Telefon stacjonarny	77,7	66,6	78,5	44,5	48,2	57,0
Telefon komórkowy	72,8	66,5	78,6	93,8	89,8	97,6
Telewizor kolorowy	97,2	96,1	97,9	96,4	97,4	99,3
Zestaw kina domowego	14,9	10,0	7,5	24,0	20,6	20,8
Odtwarzacz DVD	38,0	27,3	28,0	54,2	51,9	61,5
TV satelitarna lub kablowa ^a	58,6	29,1	26,5	77,4	66,1	66,2
Komputer	49,3	34,3	46,3	74,0	68,9	80,3
Drukarka	35,6	24,0	34,5	46,6	45,9	58,9
Podłączenie do Internetu	35,0	15,1	17,2	73,5	66,2	77,1
Kuchenka mikrofalowa	35,8	30,6	34,7	57,1	59,5	67,9
Zmywarka do naczyń	9,3	5,4	6,7	27,7	24,9	31,3
Chłodziarka	97,1	96,5	97,3	98,6	98,9	99,3
Pralka automatyczna	86,7	68,3	71,3	98,1	98,1	99,6
Samochód osobowy	47,4	57,4	84,4	61,8	74,0	92,3

Sytuacja mieszkaniowa i wyposażenie

Sytuacja mieszkaniowa i wyposażenie

Sytuacja mieszkaniowa i wyposażenie

- Wiejskie gospodarstwa domowe są coraz lepiej wyposażone w dobra trwałego użytku. Rodziny wiejskie i rolnicze w porównaniu z rodzinami miejskimi posiadają więcej sprzętu bardziej tradycyjnego (telefon stacjonarny, chłodziarka) lub o wysokiej przydatności użytkowej w gospodarstwie, jak samochód osobowy, który na wsi stanowi podstawowy środek transportu.
- W przedmioty najbardziej nowoczesne lub o charakterze prestiżowym (zestaw kina domowego, odtwarzacz DVD) lepiej wyposażone są gospodarstwa domowe miejskie.

...a twój ulubiony kolor.pl

Infrastruktura otoczenia

- Infrastruktura drogowa, wodna, kanalizacyjna i gazowa na wsiach nie tylko ułatwiają codzienność życia ich mieszkańców, ale tworzą możliwości do powstania wielu nowych miejsc pracy, głównie w usługach, handlu oraz w małych i średnich przedsiębiorstwach.
- Wyposażenie terenów wiejskich w infrastrukturę techniczną jest zdecydowanie gorsze niż w miastach.
- W okresie integracji Polski do Unii Europejskiej nastąpił znaczący postęp w rozwoju infrastruktury na obszarach wiejskich.
- Przyczyniło się to, i przyczynia nie tylko do zmniejszenia dysproporcji pod względem warunków mieszkaniowych i wygody życia na wsi w porównaniu z miastem, ale przede wszystkim do poprawy jakości życia społeczności wiejskiej i niwelowania dysproporcji między wsią a miastem pod tym względem.

Infrastruktura otoczenia

Infrastruktura otoczenia

Infrastruktura otoczenia

Subiektywna ocena

- Subiektywna ocena jakości życia nie zawsze pokrywa się z oceną warunków obiektywnych. Niejednokrotnie na ogólną ocenę jakości życia większy wpływ mają czynniki subiektywne niż obiektywne.

	2006	2014
- Gospodarstwa domowe, które przy aktualnym dochodzie mają:

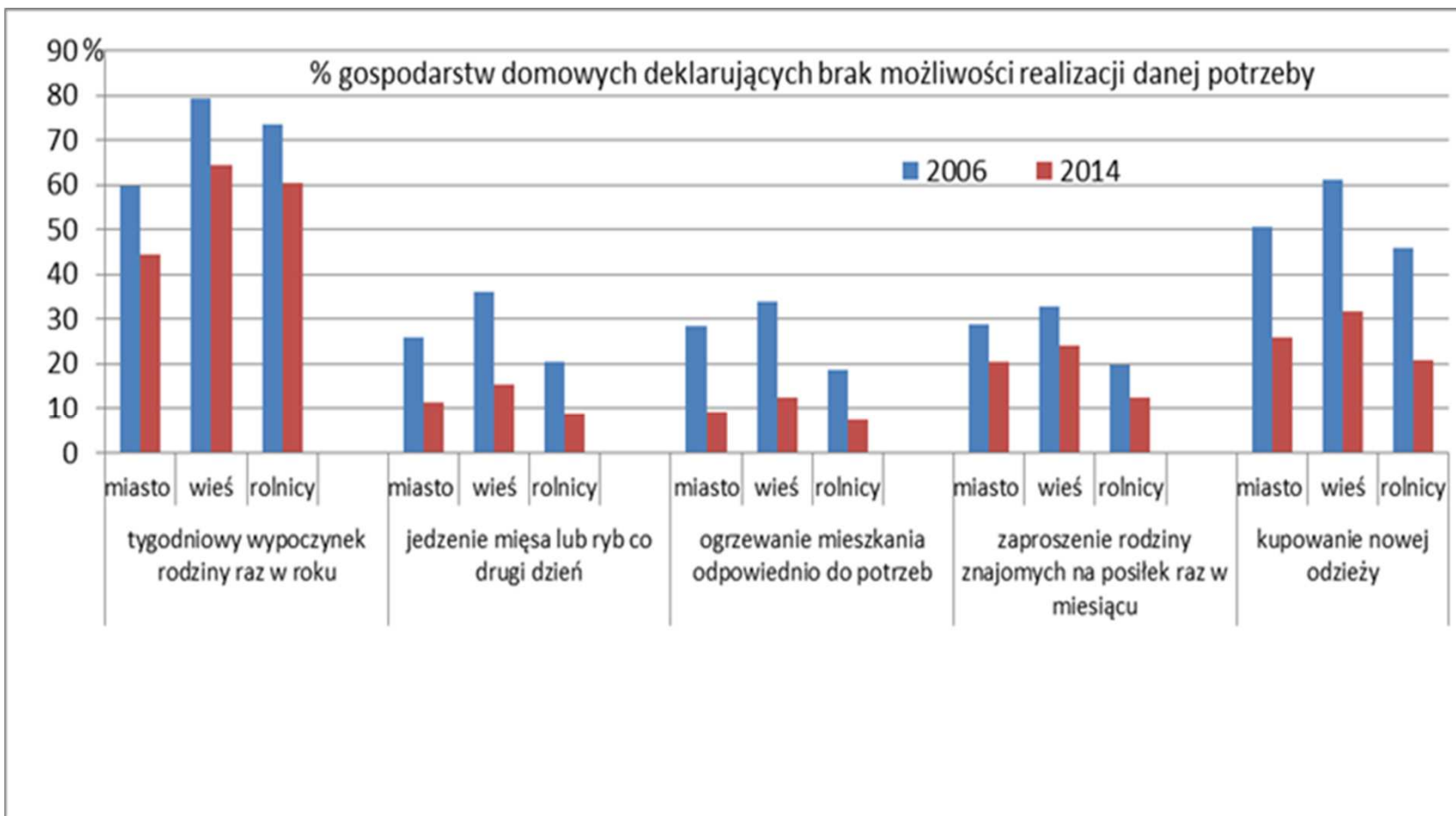
- **trudności „wiązania końca z końcem”:**

- Wieś   85,6%   74,3%
- Rolnicy   81,9%   68,0%
- Miasto   76,0%   65,1%

- **łatwo „wiązali koniec z końcem”**

- Wieś   14,2%   25,7%
- Rolnicy   17,6%   27,3%
- Miasto   24,2%   34,0%

Subiektywna ocena

Subiektywna ocena

- Najmniej optymistycznie postrzegali swoją sytuację finansową mieszkańcy wsi, a najlepiej oceniali ją mieszkańcy miast.
- Nadal, mimo spadku, odsetek gospodarstw domowych, zarówno na wsi jak i w mieście, których dochód nie wystarczał na realizację podstawowych potrzeb był wysoki.
- Subiektywna ocena jakości życia przez rodziny zamieszkałe na wsi jest niższa niż przez rodziny zamieszkałe w mieście.

Subiektywna ocena
„By być szczęśliwym – brakuje nam tylko abyśmy zdali sobie z tego sprawę” (P.Valery)

Podsumowanie (1/4)

- W okresie po akcesji (2006-2014) poprawiła się sytuacja dochodowa ludności wiejskiej i rolniczej. Poprawiły się także relacje dochodowe między wsią a miastem na korzyść mieszkańców wsi.
- W strukturze dochodów gospodarstw domowych wzrosło znaczenie dochodów z pracy a zmniejszyło dochodów z rolnictwa oraz świadczeń społecznych.
- Rolnictwo traci dominującą pozycję jako podstawowe źródło dochodów ludności wiejskiej i rolniczej.
- Rolnictwo nadal ma zasadnicze znaczenie dla zachowania środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich.
- Tendencja wzrostu udziału dochodów z pracy najemnej w strukturze dochodów ludności wiejskiej jest trwała. Wzmacnia ją także migracja z miast na wieś nie tylko emerytów, ale coraz częściej przedstawicieli wolnych zawodów i kadry kierowniczej – osób zatrudnionych w mieście, nierzadko osiągających wysokie dochody.

Podsumowanie (2/4)

- Gospodarstwa domowe wiejskie przeznaczają zbliżoną (84% w 2014 r.) jak miejskie (83%) część swoich dochodów na realizację potrzeb. Udział wydatków w dochodach rodzin utrzymujących się głównie z rolnictwa jest niższy (78%).
- Większe dysproporcje na niekorzyść wsi występują w udziale wydatków na żywność w wydatkach ogółem, który jest jednym z ważniejszych wyznaczników jakości życia: (31% - Rolnicy; 28% - wieś; 23% - miasto).
- Mieszkańcy wsi oraz rodziny rolnicze przeznaczali:
większy niż mieszkańcy miast odsetek wydatków na zaspokojenie potrzeb podstawowych (żywność, odzież i obuwie oraz transport i łączność);
mniejszy – na potrzeby wyższego rzędu (edukację, rekreację i kulturę).
- W latach 2006-2014 zmniejszyły się dysproporcje poziomu wydatków między wsią a miastem.
- Na wsi **gorsze** niż w mieście jest wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje techniczne (głównie kanalizacyjne i gazowe) oraz nowoczesne dobra trwałego użytkowania (Internet, TV satelitarna i kablowa).
- Na terenach wiejskich w porównaniu z miejskimi **gorsze** są warunki infrastruktury technicznej, drogowej i komunikacyjnej. Mieszkańcy wsi mają bardziej utrudniony dostęp do usług i nowoczesnych technologii.

Podsumowanie (3/4)

- Przyjmując, jako podstawowe wskaźniki nierówności ekonomicznych i społecznych poziom i zmiany dochodów, wydatków, warunków mieszkaniowych oraz infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich, można na podstawie przeprowadzonego badania wnioskować o poprawie, w okresie po akcesji Polski do Unii Europejskiej, jakości życia ludności wiejskiej i rolniczej w większym stopniu niż miejskiej.
- Nadal jednak pozostają znaczące dysproporcje jakości życia na niekorzyść wsi. Największe dysproporcje występują w porównaniu z mieszkańcami największych miast.
- Mieszkańcy wsi oceniają subiektywnie jakość swojego życia gorzej niż ludność miejska; jako gorszą oceniają też możliwość realizacji wielu podstawowych potrzeb.

Podsumowanie (4/4)

- Poprawa jakości życia na wsi wymaga przede wszystkim poprawy sytuacji dochodowej mieszkańców wsi oraz szeroko rozumianego zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.
- Na obszarach wiejskich niezbędna jest poprawa wyposażenia w infrastrukturę techniczną, drogową, wodną, kanalizacyjną i gazową, co nie tylko ułatwi codzienność życia ich mieszkańców, ale przyczyni się do powstania wielu nowych miejsc pracy, głównie w usługach, handlu oraz w małych i średnich przedsiębiorstwach.
- Potrzebne są zmiany, ale nie powinny wiązać się one jedynie z problemem, jak uczynić społeczeństwo bogatszym, ale powinny przede wszystkim prowadzić do rozsądnego rozdzielania tego bogactwa (A. Sen).

Dziękuję za uwagę!

„Biednym może być każdy, bycia bogatym trzeba się nauczyć”